

lisuuden Seura.
PAUNONEN, HEIKKI 1992: Kielettären
koulijat. – Valma Yli-Vakkuri, Maija
Länsimäki & Aarre Nyman (toim.),
Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu.
Nyky-suomen seuran 10-vuotisjuhlakirja

s. 150–175. Helsinki: WSOY.
SPOLSKY, BERNARD 2004: *Language policy*.
Cambridge: Cambridge University
Press.
— 2009: *Language management*. Cam-
bridge: Cambridge University Press.

Asenteesta ja asennoitumisesta sosiolingvistiikassa

Alexandra Jaffe (toim.): *Stance. Socio-linguistic perspectives*. Oxford Studies in Sociolinguistics. Oxford: Oxford University Press 2009. 261 s.
ISBN 978-0-19-533164-6.

Vuorovaikutuslingvistiikassa ja keskustelunanalyysissä käytetty *stance*-käsite on viime vuosina löytänyt tiensä myös sosiolingvistiikkaan. Termi on hieman hankala suomennettava; eri sanakirjoissa *stance* on saanut ainakin vastineet 'asenne', 'asennoituminen', 'asento', 'kanta', 'näkemys' ja 'suhtautuminen'. Kielitieteessä *asenne* lie-nee usein käyttökelpoisin käänös siitäkin huolimatta, että se on jo vakiintunut meillä erityisesti kieliasenteiden (*language attitudes*) tutkimukseen. Se ei myöskään paljasta asenteiden tilapäisyyttä ja tilanteisuutta, joita englannin *stance*-termi implikoi, vaan saattaa viedä ajatukset valmiisiin ja pysyvämpiin asenteisiin. *Stance*-sanalla viitataan usein asennoitumiseen dynaamisena ja vuorovaikutuksellisenä toimintana (*taking a stance*). Tässä kirjoituksessa käytän joka tapauksessa vastineita *asenne* ('stance') ja *asennoituminen* ('stancetaking') (vrt. Virtanen 2010).

Alexandra Jaffen toimittaman kokoelman artikkelien yhteisenä nimittäjänä

on tarkastella, mitä erityistä annettavaa *stance*-käsitteellä on sosiolingvistiikalle. Sosiolingvistiikka on tässä ymmärrettävä hyvin laajasti; kirjoittajien joukossa on muun muassa tekstintutkijoita ja lingvistisen antropologian edustajia. Teos ei yritäkään sanoa asenteista ja asennoitumisesta kaikkea mahdollista. Johdantoon sisältyy kuitenkin tiivis katsaus siitä, miten *stance*-käsitettä on käytetty muiden tutkimuserinteiden piirissä.

Kirja koostuu kymmenestä numeroidusta artikkelista, joista ensimmäinen on Jaffen kirjoittama johdanto. Jaffe on lisäksi kirjoittanut yhden tutkimusartikkeleista. Artikkeleita ei ole ryhmitelty temaattisesti tai teoreettisesti, mitä pidän pienenä puutteena: niiden suhteuttaminen toisiinsa jää nyt lukijan tehtäväksi. Jonkinlainen löyhäkin osioihin jakaminen olisi ollut paikallaan, sillä kirjoittajat tulevat eri perinteiden piiristä ja kiinnittävät huomiota varsin erilaisiin kielen ilmiöihin ja tasoihin. Toiset pohtivat asenteen käsitettä myös teoreettisesti, toiset ottavat sen enemmän annettuna ja keskittyvät tarkastelemaan sen ilmenemistä omissa aineistoissaan. Kolmessa artikkelissa (Irvine; Jaworski & Thurlow; Coupland & Coupland) aineistona on kirjoitet-

tuja tekstejä. Muut käsittelevät puhuttua kieltä eri näkökulmista.

Suomessa paljon harjoitettua sosiolingvistista variaationtutkimusta edustaa kirjassa vain Scott F. Kieslingin artikkeli, jossa testataan *stance*-käsitteen toimivuutta kolmeen erityyppiseen aineistoon. Tämän tyyppistä perustutkimusta olisin mielelläni lukenut enemmänkin, kun kerran valokeilassa on käsite, jonka soveltaminen sosiolingvistiikkaan ei ole aivan valtavirtaa. Muut puhuttua kieltä tutkivat kirjoittajat lähestyvät asennoitumista yksilöllisen tyylin (Johnstone), kielenvalinnan (Jaffe), slanginkäytön (Bucholz) ja lingvistisen antropologian (McIntosh ja Shoaps) kautta.

Stance-käsitteen tausta ja suhde sosiolingvistiikkaan

Tiiviissä ja informatiivisessa johdannossaan Jaffe esittelee ensin aikaisempaa *stance*-tutkimusta ja sitten käsitteen moninaisia sovellusmahdollisuuksia sosiolingvistiikassa. Lukijan eteen vyörytettävä tietomäärä on suuri, ja näkökulmia tuodaan aina vain lisää. Ainakin itse jäin kaipaamaan pientä kertaavaa yhteenvedoa ja yhtenäisempää teoriaa. Ymmärrettävästi sellaisten laatiminen on vaikeaa, kun kyseessä on ilmiö, joka lävistää kaikki kielen tasot ja jota voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Tämä tietenkin todistaa, että asenne ja asennoituminen ovat keskeisiä ilmiöitä kielessä.

Stance-käsite esitetään totuttuun tapaan kolmiulotteisena: on episteemistä, affektiivista ja interaktionaalista asennetta. Jaffe korostaa sitä, että myös neutraalius – eli kaikkien varausten, evaluovien ilmausten yms. puuttuminen – on asenne. Jos sanon lauseen *voi on terveellistä*, implikoin, että sellaiset olosuh-

teet, joissa voi olisi epäterveellistä, eivät ole mahdollisia. Äärimmäinen varmuus jostakin asiasta on siis oikeastaan varsin vahva asenne.

Jaffe toteaa johdannon alussa itsekin, että kokoelman päämääränä ei ole luetella tyhjentävästi kaikkia käsitteen sovellusmahdollisuuksia sosiolingvistiikassa. Tavoitteena on pikemminkin vasta kartoittaa tapoja, joiden avulla *stance*-näkökulma voi rikastuttaa sosiolingvististä tutkimusta. Toisena tavoitteena on määritellä *stance*-käsitteen asema ja käyttöala suhteessa muihin käsitteisiin, joilla sosiolingvistiikassa on aiemmin selitetty samoja ilmiöitä, esimerkiksi indeksointia.

Vuorovaikutuslingvistiikassa on käsitelty asennoitumista paljolti vuorovaikutuksellisenä toimintana ja korostettu keskustelijoiden positioiden ja linjaan asettumista (*alignment*) sekä asenteen neuvottelua yhteisessä (esim. Englebretson toim. 2007; ks. myös Virtanen 2010). Käsillä olevassa kokoelmassa valtaosa kirjoittajista taas lähestyy asennoitumista indeksointia ja persoonallisen tyylin kautta. Jaffen mukaan *stance*-käsite on erinomainen väline indeksointiprosessien tarkasteluun. Asenne on se välittäjä, joka yhdistää kielenpiirteisiin tiettyjä sosiaalisia merkityksiä eli tekee niistä indeksointia. Esimerkiksi pyyntöjen pehmentäminen ja lieventäminen erilaisin kielellisin keinoin (*viitsisitkö sä vaikka tiskata? vs. tiskaa!*) koetaan usein naisille tyyppilliseksi piirteeksi. Pehmentämien ja lieventämien käyttö ei kuitenkaan edusta suoraan naiseutta vaan ennemminkin tietynlaista asennetta, joka on tyyppillinen ihmisille, joilla ei ole kovin paljon valtaa yhteisössään – usein siis naisille, mutta myös muille sosiaalisille ryhmille. (Vrt. Ochs 1992, 1996.)

Indeksistymistä pohditaan johdannon lisäksi erityisesti Kieslingin artikkeleissa: miksi ”merkityksettömät” kielelliset variantit, kuten englannin *-in’* (vs. *-ing*), alkavat saada omia (sosiaalisia) merkityksiä? Kiesling selittää kehityskulun nimenomaan asennoitumisen kautta. Kun tiettyä kielellistä muotoa käytetään toistuvasti samankaltaisissa tilanteissa tiettyä asennetta ilmaisemassa, alkaa alun perin neutraaliin muotoon tarttua esiintymiskontekstinsa ominaisuuksia. Yksi muoto ei kuitenkaan ole yhtä kuin yksi asenne, vaan samaa kielellistä varianttia saatetaan käyttää hyväksi monienkin erilaisten asenteiden luomisessa. Ajan myötä jotkin tällaiset indeksiset suhteet kielenpiirteiden ja sosiaalisten identiteettien välillä saattavat vakiintua, ja niitä aletaan pitää suorina, jopa ikonisina vastaavuussuhteina. Tavallisempaa on kuitenkin, että samaa kielenpiirrettä voidaan hyödyntää useiden erilaisten asenteiden rakentamisessa, ja sitä kautta piirre saattaa yhdistyä moneenkin eri sosiaaliseen ryhmään.

Persoonallisen tyylin tarkasteluun *stance* on tervetullut uusi näkökulma. Sociolinguistiikka on pitkään painanut sen ongelman kanssa, että sen keinoin pystytään kyllä selittämään ryhmien välisiä eroja mutta ei enää ryhmien sisäisiä. Samaa sosiaalisiin tai alueellisiin perusteisiin muodostettuun ryhmään kuuluvat yksilöt saattavat puhua keskenään hyvin eri tavoin. Yksilön tyylin tarkastelu on kuitenkin tärkeää, koska ryhmäkeskiarvot koostuvat yksittäisistä idiolekteista eivätkä tutkittavat ryhmät usein edes ole aitoja ryhmiä, joiden jäsenet olisivat vuorovaikutuksessa keskenään, vaan tutkijan muutaman taustamuuttujan perusteella luomia konstruktioita (esim. Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 133). Yksilöllisten ero-

jen on osoitettu liittyvän muun muassa työn luonteeseen (Nuolijärvi 1986), henkilöhistoriaan (Juusela 1998), nuorten alakulttuureihin (Eckert 2000), sosiaaliin verkostoihin (Lappalainen 2004) ja alueelliseen identiteettiin (Vaattovaara 2009). Ruotsalainen emeritusprofessori Bengt Nordberg on hiljattain tuonut esiin kokonaan uudenlaisten kielenulkoisten variaabelien tarpeellisuuden (Paunonen 2009: 561).

Ihmisen identiteetin merkitystä puhetyylille on pohdittu paljon (esim. Auer toim. 2007; Omoniyi & White toim. 2006). Asenteen käsite tarjoaa kuitenkin astetta konkreettisemmän työkalun; asenteen ilmeneminen kielessä on yleensä helpompaa osoittaa kuin identiteetin ilmeneminen ja vaatii vähemmän tutkijan tulkintaa. Asenteiden avulla pystytään selittämään yksilöiden välisiä eroja, esimerkiksi sitä, miksi yksi puhuja käyttää muodollisessa tilanteessa huomattavasti enemmän puhekielen piirteitä kuin muut. Perinteinen tutkimus on joutunut toteamaan, että puhujalla on erilainen kuva kielenpiirteisiin liittyvistä sosiaalisista merkityksistä (esim. prestiisivarianteista) kuin muilla puheyhteisön jäsenillä. On kuitenkin myös mahdollista, että hän asennoituu tilanteeseen eri tavoin kuin muut ja pyrkii esimerkiksi välttämään virallista tai opettavaista roolia. Tämä ei lopulta eroa kovin paljon vuorovaikutussociolinguivistisestä selitysmallista, jossa korostetaan kielen ja tilanteen kaksisuuntaista vaikutussuhdetta ja puhujan aktiivista roolia tilanteen luonteen muokkaajana. Kyse on lähinnä näkökulmaeroista, ja näkökulmien välinen vuoropuhelu on varmasti mahdollista ja monia hyödyttävää.

Johdannon lopuksi Jaffe toteaa, että ”asenteen sociolinguistisella” on edessään

kaksi isoa tehtävää. Yhtäältä on selvitetty asennoitumisen sosiaalisia prosesseja ja niiden seurauksia. Toisaalta tulee pureutua indeksoituneisiin kielenpiirteisiin ja tarkastella, miten ne toimivat sekä asennoitumisen resursseina että kohteina. Indeksoituneita piirteitä voidaan käyttää hyväksi asennoitumista ilmaistaessa, mutta ne voivat myös itse laukaista asenteita juuri siksi, että ne ovat niin tiedostettuja. Tässä *stance*-tutkimus linkittyy nähdäkseni kieliassennetutkimukseen ja kansanlingvistiikkaan, mitä ei tosin tuoda kirjassa ilmi. Mikro- ja makrotaso, yksilön kieli ja sosiaaliset merkitykset kietoutuvat toisiinsa monin tavoin.

Seuraavaksi esittelen kirjan artikkelit kolmessa itse muodostamassani teematisessa ryhmässä. Artikkelit eivät ole kirjassa samassa järjestyksessä kuin arviosani.

Asenteita yksilön kielessä ja tyyliissä

Johdantoa seuraa toukokuussa 2011 Suomessakin vierailleen Barbara Johnstonen artikkeli ”Stance, style, and the linguistic individual”. Johnstone tarkastelee siinä etunimikaimansa, yhdysvaltalaisen poliitikon Barbara Jordanin (1936–1996) idiolektia. Artikkelissa näytetään, kuinka Jordanin puhetyyliä kuvastui hänen koko uniikki elämänsä aikana: mustien baptistisaarnaajien retorinen perintö, kotona ja koulussa korostettu ”hyvän kielen” ideologia sekä oikeustieteen opiskelussa omaksuttu sananvalintojen täsmällisyys. Hän toi peliin myös oman persoonansa ja painotti henkilökohtaisia kokemuksiaan ja moraaliaan. Jordan tuntuu olleen itse poikkeuksellinen tietoinen näistä seikoista, ja hänellä on ollut välineitä puhua omasta tyylistään. Hän korosti mielellään identiteettinsä pysyvyyttä ja kiin-

teyttä ja totesi esimerkiksi puhuvansa kaikille yleisöille samalla tavalla. Johnstone useista puhetilanteista koostuva aineisto vahvistaa, että Jordanin puheessa todella oli varsin vähän tilanteista vaihtelua. Kovin epävirallisia tilanteita aineistoon ei tosin sisälly. Artikkelissa tähdennetään, että asennoituminen tulee parhaiten esiin, kun vertaillaan useita ja keskenään erilaisia puhetilanteita: toistuvista asennoitumisen ilmauksista voi muotoutua tunnistettavia tyyliä. Yksittäiset asennoitumiset (*acts of stancetaking*) saavat täyden merkityksensä vasta suhteessa muihin.

Johnstone artikkelissa on varsin paljon *stance*-käsitteen teoreettista työstämistä, joten se sopii hyvin johdannon seuraajaksi. Hänen mukaansa puhuja ilmentää asennoitumistaan paitsi lausuman propositionaaliseen sisältöön ja vuorovaikutustilanteeseen, kuten yleisesti ajatellaan, myös omaan identiteettiinsä, sen kielelliseen ilmenemismuotoon ja laajempiin kieli-ideologioihin. Yksilön tyylin aineksia ja muodostumista on sosiolingvistiikan(kaan) piirissä pohdittu loppujen lopuksi varsin vähän: huomio on usein kiinnittynyt vaihtuviin ja häilyvärajaisiin sosiaaliin identiteetteihin enemmän kuin pysyvään ja ainutkertaiseen yksilölliseen identiteettiin.

Kieslingin artikkeli ”Style as stance: Stance as the explanation for patterns of linguistic variation” soveltaa asenteen käsitettä kiinnostavalla tavalla kvantitatiiviseen variaationanalyysiin. Aiempi *stance*-tutkimus on ollut enimmäkseen laadullista ja painottunut syntaksin ja vuorovaikutuksen analyysiin. Kiesling taas käyttää variaationanalyysia osoittaakseen kolmen erilaisen aineiston avulla, kuinka tietyt äänne- tai muotopiirteet, kuten englannin *-in'* (esim. *goin'* vs. *going*), toimivat tietyn asenteen luomisessa. Käyttämällä

puhekielisiä *-in'*-muotoja sopivissa kohdissa puhuja antaa itsestään rennon vaikutelman eikä kuulosta opettavaiselta tai asiantuntijamaiselta. Analyysi on vakuuttavaa mutta herättää lukijassa väistämättömän jatkokysymyksen: miksi juuri tätä piirrettä hyödynnetään rennon asenteen osoittamiseen, miksei jotakin muuta puhekielistä varianttia? Tuskin on aivan satumanvaraista, mihin kielenpiirteisiin aletaan liittää tiettyjä sosiaalisia merkityksiä. Jopa variantin tai sanan äänneasulla saataisi nähdäkseni olla vaikutusta.

Kiesling osoittaa asenteiden keskeisyyden myös lasten kielenoppimisen kautta: jo varsin pienillä lapsilla on kyky vaihdella puhetyyliä esimerkiksi leikkiessään. Kiesling esittää, että tyylinvaihtelu opitaan nimenomaan erilaisen asenteiden kautta jo ennen kuin lapsi tutustuu esimerkiksi puheyhteisönsä sosiaalisen vaihtelun skaalaan (vrt. Ochs 1996). Jos esimerkiksi vanhemmat ja lastentarhanopettajat käyttävät opetuksen ja kurinpidon yhteydessä yleiskielisempää varieteettia, lapsi omaksuu nopeasti ajatuksen, että yleiskieli liittyy tietynlaiseen asenteeseen, ja osaa matkia sitä omassa roolileikeissään vaikkapa opettajaa esittäessään. Mielestäni sosiaalinen vaihtelu ja asenteen aikaansaama vaihtelu kuitenkin linkittyvät monin tavoin. Kun lapsi esittää roolileikissä opettajaa ja puhuu huoliteltua yleiskieltä, johtuuko tämä opettajan asenteesta, joka ilmentää valtaa ja auktoriteettia, vai opettajan sosiaalisesta asemasta yhteisössään? Lisäksi lapset tutustuvat sosiaaliseenkin vaihteluun melko varhain myös satujen, tv-ohjelmien ja leikkien kautta. Se, että asenne voi olla vain uusi näkökulma kielen sosiaaliseen variaatioon, ei toki tarkoita, etteikö se olisi kiintoisa tutkimuskohde ja etteikö olisi myös sellaisia asen-

teita, jotka eivät liity sosiaaliseen variaatioon.

Tyyliä ja indeksistymiskehitystä pohdii myös Mary Bucholz artikkelissaan ”From stance to style: gender, interaction, and indexicality in Mexican immigrant slang”. Bucholzin valokeilassa on yksi slangisana, espanjan *güey* [gwei], joka olisi suomeksi kai lähinnä ’jätkä’ tai ’tyyppi’. Tietyissä alakulttuureissa sitä käytetään puhuttelusanana, jopa täytesanana todella tiuhaan; Bucholzin aineistossa esiintymiä on keskimäärin kymmenen sekunnin välein. Sanalla ei siis voi olla kaikissa tilanteissa kovinkaan paljoa referentiaalista merkitystä, mutta indeksistä ja vuorovaikutuksellista merkitystä sitäkin enemmän. Bucholz valaisee kiinnostavasti *güey*-sanaan liittyvää asennoitumista ja sen merkitystä vuorovaikutuksessa ja sosiaalisessa identiteetissä.

Asennoitumista eri kulttuureissa

Lingvistisen antropologian panos kirjassa on huomattava: artikkeleista kolme liittyy kiinteästi tähän tutkimussuuntaukseen. Judith T. Irvinen artikkelin ”Stance in a colonial encounter: How Mr. Taylor lost his footing” aineistona on länsi-afrikkalaisessa Onitshan kaupungissa (nykyistä Nigeriaa) 1860-luvulla toimineiden lähetyssaarnaajien kirjeenvaihtoa kirkollisten viranomaisten kanssa. Irvine osoittaa, miten johtavassa asemassa olevat kirkonmiehet tulkitsivat alaistensa asenteita ja mielentiloja kirjeiden perusteella ja miten heidän ennako-oletuksensa vaikuttivat tulkintaan. Huolimaton oikeinkirjoitus saatettiin katsoa todisteeksi kirjoittajan epävakaaasta mielentilasta ja jopa alkoholin vaikutuksesta. Kirjoittajan asennoituminen päättyi kuitenkin lopullisille vastaanottajille vasta monien välikä-

sien kautta; kirje saatettiin sanella ensin puolisolle, ja kirjurit tekivät siitä kopioita. Alkuperäinen ”kirjoittaja” ei välttämättä edes kastanut kynää mustepulloon. Kun 2000-luvun kielentutkija tulkitsee vanhoja kirjeitä, tulkintaketjuun tulee vielä yksi väliporras. Irvine pohtii innostavasti, mikä lopulta on kirjoittajan asennetta ja mikä tulkintaa – ja kumpi on vuorovaikutustoiminnassa olennaisempaa. Lopuksi Irvine testaa myös lukijan asenteita paljastamalla vasta artikkelin loppusivuilla erään seikan, jolla kieltämättä saattaa olla vaikutusta kirjeiden tulkintaan.

Janet McIntoshin ja Robin Shoapsin artikkelit pohjautuvat etnografiseen työhön. McIntoshin artikkeli ”Stance and distance” käsittelee valkoihoisten kienalaisten suhtautumista afrikkalaiseen taikauskoon. Tyypillistä on, että valkoiset tekevät voimakkaan eron itsensä ja Afrikan alkuperäisväestön välillä, vaikka oma suku olisi elänyt Afrikassa jo sukupolvien ajan. Kuitenkin taikausko elää voimakkaana nyky-Afrikassa, ja useimmat valkoiset ovat ainakin kuulleet yliluonnollisista tapahtumista tai jopa kokeneet sellaisia itse. Rationaalisesti ajattelevat länsimaisen kulttuurin kasvatit eivät halua myöntää uskovansa yliluonnolliseen, mutta kun Afrikassa elävien on pakko ottaa siihen jollakin lailla kantaa, he tarkastelevat sitä tyypillisesti välimatkan päästä. Tavallisia ovatkin esimerkiksi sellaiset ambivalentit ilmaukset kuin *I don't believe in it* ja *there's something there*. McIntosh tulkitsee yksikön 1. persoonan pronominin (*I*) ilmaisevan eri yhteyksissä erilaisia asenteita ja miinuuksia ja erivahvuista uskomista. Kielellinen analyysi jää mielestäni kuitenkin melko ohueksi. McIntosh pohtii joka tapauksessa ansiokkaasti tutkijan asemaa tutkimusyhteisössä ja sitä, miten tutkija

saattaa tahtomattaan vaikuttaa tutkittavien asenteisiin, jopa ruokkia niitä. Jo se, että alkuperäiskansoja tutkimaan tullut antropologi onkin yhtäkkiä kiinnostunut eurooppalaistaustaisten valkoisten asenteista, voi luoda ennako-oletuksia.

Shoapsin artikkeli ”Moral irony and moral personhood in Sakapultek discourse and culture” taas sijoittuu Guatemalaan. Shoaps analysoi Guatemalassa puhuttavan sakapultek-nimisen mayakielen yhtä kieliopillista rakennetta, ns. moraalista ironiaa. Aineistona on sen tapaisia lauseita kuin *ikään kuin voisit tehdä mitä tahansa kun isäsi on kuollut* (”älä luule, että voit käyttäytyä huonosti nyt kun isäsi on kuollut”). Toisten ihmisten evaluointi ja juoruilu ovat kulttuurissa hyvin harvinaisia, ja niitä harjoitetaan korkeintaan perhepiirissä. Moraalisen ironian rakenne tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden ilmaista hienovaraista paheksuntaa toisen toimintaa kohtaan; se on tavallinen esimerkiksi tilaisuuk-sissa, joissa vanhemmat sukulaiset antavat neuvoja naimisiin meneville nuorillepareille. Asenteen kieliopillistumisesta rakenteeseen löytyisi esimerkkejä tutumistakin kielistä (esim. suomen *olla tekevinään* -rakenne; saksan *er sagt, er ist/seilwäre krank*), ja on harmi, että tätä ei edes mainita kirjassa.

Asenteet ja ideologiat

Jaffen oma tutkimusartikkeli ”Stance in a Corsican school” pohjautuu sekin etnografiseen työhön. Jaffe tarkastelee kielivalintoja korsikalaisessa alakoulussa, jossa on opetussuunnitelman mukaan käytettävä tasapuolisesti ranskan ja korsikan kieltä. Korsika (lingvistisesti italian murre) on vain harvan oppilaan äidinkieli; kielipolitiikalla ja arkipäivän va-

linnoilla halutaan siis tietoisesti vahvistaa vähemmistökielen asemaa ja laajentaa sen käyttöalaa. Korsikan kieltä käytetäänkin tutkimuskoulussa kaikissa toiminnoissa, varsinaisen opetuksen ohella myös muun muassa kurinpitotehtävissä, koulun juhlassa ja lasten vanhemmille lähetettävissä tiedotteissa. Jo kielen valinta heijastaa puhujan asenteita kyseistä kieltä ja tilannetta kohtaan. Joskus tämä saa autoritäärisiäkin ulottuvuuksia, kun opettajat käyttävät johdonmukaisesti korsikan kieltä myös puhuessaan koulunkäyntiavustajille ja oppilaiden vanhemmille, vaikka nämä eivät ymmärrä sitä kunnolla ja vaikka luonnollinen kommunikointikieli olisi ranska. Toisaalta ranskaakaan ei koulussa väheksytä vaan oppilaille halutaan välittää myönteisiä asenteita myös sitä kohtaan: molempien kielten opetuksessa päämääränä on hyvä ja kaunis kieli.

Adam Jaworskin ja Crispin Thurlow'n artikkeli "Taking an elitist stance: ideology and the discursive production of social distinction" tutkii brittiläisten (laatu)sanomalehtien matkailujuttujen kieltä, kirjoittajien asennoitumista ja sen heijastamia ideologioita. Sellaisilla lauseilla kuin *The Last Zone of Brit-Free France* ja *they don't really see things, they just photograph them and then get back to coach* tehdään eroa itsen ja kamera kaulassa kulkevien massaturistien välillä. Ihanteellinen matkailukohde on vasta harvojen tiedossa, *virtually untouched, totally undiscovered*. Massaturisteja paheksuamalla lehtien toimittajat implikoivat, että eivät itse kuulu tähän joukkoon vaan sivistyneeseen ja individualistiseen matkailueliittiin. Tekstien oletettu lukija on automaattisesti samaa mieltä toimittajan kanssa: hänet kutsutaan nauramaan junttituristeille ja välillä myös

matkakohteen sivistymättömälle paikallisväestölle. Kirjoittajan asennoituminen olettaa ja rakentaa siis myös lukijan asenteita. Nokkelan ironian avulla luodaan ilkeitäkin sosiaalisia vastakkainasetteluja ja ylläpidetään hierarkiaa meidän ja niiden välillä.

Varsin samanlainen näkökulma on Justine Couplandin ja Nicolas Couplandin artikkelissa "Attributing stance in discourses of body shape and weight loss". Yhteiskunnassa vallitsevaa, hiljaisesti hyväksyttyä hoikkuuden ja nuoruuden ihannointia tarkastellaan siinä sekä lehtitekstien että lääkäri-potilas keskustelujen kautta. Naistenlehtien laihdutusartikkeleillakin on tietynlainen mallilukija, jonka asenteet ja haaveet kirjoittaja "tietää" ja jota voidaan puhutella suoraan: *Take control of your curves. Smooth out those thighs. Want a younger-looking face?* Lääkärit voivat ammattiasemansa ja koulutuksensa ansiosta määrittää potilaiden asenteita (*attributing stances*) vielä helpommin ja vastaansanomattomammin. Vaikka laihduttamisen tarvetta perusteltaisiin lääketieteellisillä faktoilla, sen toteuttaminen onnistuu vain itsekurin ja motivaation avulla. Kun kiloja on pudonnut, potilas saa lääkäriltä oikeuden olla ylpeä itsestään. Näin fysiologisesta ongelmasta tuleekin mentaalinen ja ideologinen kysymys.

Etenkin viimeksi mainitut kolme artikkelia (Jaffe; Jaworski & Thurlow; Coupland & Coupland) yhdistävät taitavasti mikro- ja makrotason ja pohjivat yksilön asennoitumisen ja yleisen ideologian suhdetta. Niiden suhde on jossain määrin muna-kana-kysymys: Vallitsevat (kieli-)ideologiat edustuvat konkreettisesti yksittäisten ihmisten tuottamina asenteina, ja ideologiaa

onkin helpointa lähteä tarkastelemaan yksittäisten lausumien kautta. Toisaalta ideologiaa harvoin luodaan eksplisiittisenä ohjelmanjulistuksena, vaan se syntyy (tai on konstruoitavissa) nimenomaan lukemattomista yksilötason ilmauksista. Kumpi mahtoi olla ensin, asenne vai ideologia?

Lopuksi

Jaffen toimittama artikkelikokoelma on sisällöltään ja muodoltaan hyvää työtä, mutta huoleellisempi oikoluku ei olisi ollut pahitteeksi: pikkuvirheitä on jäänyt paljon. Etenkin pieniä suhdeseanoja (*that, is, by*) puuttuu monesta kohtaa tai sitten niitä on siellä, missä ei pitäisi. Rinnastuksen *both syntactically and syntactically* (s. 106) merkitystä joutuu vain arvailemaan. Lukuisat viittaukset suomalaistutkijoihin ilahduttavat, mutta kun Tiina Keisasen sukunimi on johdonmukaisesti vääntynyt Kiesaseksi, suomea taitamattoman lukijan voi olla vaikeaa löytää oikeita lähteitä.

En suosittelisi teosta oppikirjaksi, sillä artikkelien perusteella on vaikea luoda selvää teoreettista kokonaiskuvaa. Yksittäisistä artikkeleista voi kyllä olla paljonkin hyötyä esimerkiksi samantapaisesta aiheesta kirjoittavalle graduntekijälle. Kirjan moninaisuus on kuitenkin samalla sen vahvuus: se tarjoaa inspiraatiota sekä teoriaan että aineiston analysointiin ja haastaa pohtimaan vakavasti *stance*-käsitteen potentiaalia ja aikaisempia selitysmalleja. Moni artikkeli kiinnostaa ja hyödyttää varmasti muitakin kielentutkijoita kuin sosiolingvistejä.

ANU ROUHIKOSKI
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

- AUER, PETER (toim.) 2007: *Style and social identities. Alternative approaches to linguistic heterogeneity*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- ECKERT, PENELOPE 2000: *Linguistic variation as social practice. Linguistic construction of identity in Belten High*. Oxford: Blackwell.
- ENGLBRETSON, ROBERT (toim.) 2007: *Stancetaking in discourse. Subjectivity, evaluation, interaction*. Amsterdam: John Benjamins.
- JUUSELA, KAISU 1998: Yksilölliset poikkeamat morfologiassa. – Urho Määttä & Klaus Laalo (toim.), *Kirjoituksia muoto- ja merkitysoipista* s. 51–75. Folia Fennistica & Linguistica 21. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- LAPPALAINEN, HANNA 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 964. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: *Kolmannen sukupolven kieli. Helsinkiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisien ja pohjoissavolaisten kielellisestä sopeutumisesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 436. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankkeen pohjalta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 133. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- OCHS, ELINOR 1992: Indexing gender. – Alessandro Duranti & Charles Goodwin (toim.), *Rethinking context. Language as an interactive phenomenon* s. 335–358.

- Cambridge: Cambridge University Press.
- 1996: Linguistic resources for socializing humanity. – John Gumperz & Stephen Levinson (toim.), *Rethinking linguistic relativity* s. 407–438. Cambridge: Cambridge University Press.
- OMONIYI, TOPE – WHITE, GOODITH (toim.) 2006: *Sociolinguistics of identity*. London: Continuum.
- PAUNONEN, HEIKKI 2009: Suomalaisen sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. – *Virittäjä* 113 s. 557–570.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1224, Tiede. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VIRTANEN, MIKKO T. 2010: Asenteellista keskustelua. (Arvostelu teoksesta Englebretson, Robert (toim.): *Stancetaking in discourse. Subjectivity, evaluation, interaction.*) – *Virittäjä* 114 s. 303–313.